

УДК 316.77:303.446.2

ОСОБЛИВОСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В НАУКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Рубцова В.В., доцент кафедри

міжкультурної комунікації та іноземної мови

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Саліонович Л.М., к. філол. н.,

доцент кафедри міжкультурної комунікації та іноземної мови

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

У статті проаналізовано проблеми міжкультурної комунікації в науковому середовищі. Виокремлено три типи наукової комунікації залежно від типу аудиторії, зазначено їх особливості й запропоновано шляхи підвищення ефективності цих типів комунікації.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, наукова комунікація, наукове середовище, міждисциплінарна комунікація, міждисциплінарна аудиторія.

В статье проанализированы проблемы межкультурной коммуникации в научной среде. Выделены три типа научной коммуникации в зависимости от типа аудитории, определены их особенности и предложены способы повышения эффективности данных типов коммуникации.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, научная коммуникация, научная среда, междисциплинарная коммуникация, междисциплинарная аудитория.

Rubtsova V.V., Salionovych L.M. SPECIFIC ASPECTS OF CROSS-CULTURAL COMMUNICATION IN THE SCIENTIFIC ENVIRONMENT

The problems of cross-cultural communication in the scientific environment have been analysed. Three types of science communication depending on the type of audience have been specified, their peculiar features have been determined and the ways of improving their effectiveness have been suggested.

Key words: cross-cultural communication, science communication, scientific environment, cross-disciplinary communication, cross-disciplinary audience.

Постановка проблеми. У процесі роботи з аспірантами, що займаються науковими дослідженнями в різних галузях знання, зокрема, в ході аспірантських конференцій, виникають проблеми, які стосуються здебільшого контекстуальної складності наукових комунікацій, тобто необхідності правильного вибору методів і засобів донесення наукової інформації залежно від типу аудиторії. У зв'язку із цим виникає необхідність класифікувати типи аудиторії для деталізації потреб кожної з них, для визначення змісту й характеристик наукових комунікацій у контексті кожної з них. Особливості аудиторії диктують власні правила міжкультурної комунікації – від вибору тем для обговорення й способів презентації інформації до визначення стильової спрямованості й термінологічного наповнення повідомлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зарубіжній науці тема складності взаємодії вченого й аудиторії як одного з типів міжкультурної комунікації тривалий час і досить плідно обговорюється. Так, у роботах Ч. Чаппелла, Дж. Хартса [6], А. Лешнера [8], Дж. Каррада

[5], С. Броунелл, Дж. Прайса [4] зацентровано увагу на особливостях міжкультурної комунікації в науковому середовищі між фахівцями та нефхівцями певної наукової сфери в англomовному середовищі, що зумовлює актуальність нашого дослідження з огляду на процеси інтеграції української науки у світовий простір і глобалізацію наукового знання.

Мета статті – окреслити основні проблеми, що виникають у процесі міжкультурної комунікації в науковому середовищі з урахуванням різного типу аудиторії, і запропонувати певні шляхи подолання непорозумінь як з огляду на студії англomовних дослідників, так і з огляду на досвід проведення щорічних аспірантських конференцій у Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут».

Виклад основного матеріалу дослідження. Досвід проведення протягом останнього десятиліття наукових аспірантських конференцій на кафедрі міжкультурної комунікації й іноземної мови Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» показав, що критично

важливим фактором успішної комунікації є здатність адаптувати форму й зміст виступу до специфічних особливостей аудиторії. Актуальним у цьому контексті є розподіл аудиторії на три типи: експертна аудиторія (учені, що працюють у рамках однієї наукової галузі), змішана міждисциплінарна аудиторія (аспіранти в галузі як гуманітарних, так і природничих наук), аудиторія неспеціалістів (викладачі іноземних мов кафедри).

1. *Експертна аудиторія.* У процесі здійснення такого контакту вчених в експертному середовищі кількість складних моментів є, на наш погляд, найменшою, тому що ці комунікації є традиційними, підготовка до них ведеться відповідно до наявних методик у галузі здійснення первинних і вторинних наукових комунікацій. Як відомо, до первинних комунікацій [1] відносять загальноприйняті науковим співтовариством формальні публікації (наукові статті, монографії та дисертації). Аспіранти отримують ґрунтовну підготовку в цій галузі, зокрема й на заняттях із дисципліни «Іноземна мова для комунікації в академічному й науковому середовищі». У рамках курсу вивчаються основи академічного письма, зокрема викладається IMRAD – структура наукової статті з подальшою практикою її написання. Вторинні комунікації (оброблення первинних наукових текстів, насамперед, анотація) [2] також знайшли відображення в програмі згаданої дисципліни. Формування навичок здійснення вторинних наукових комунікацій відбувається в процесі навчання анотуванню й реферуванню. Однак проблема може полягати в тому, що у зв'язку зі стрімким технологічним розвитком у сучасному інформаційному суспільстві з'являється безліч нових жанрових різновидів анотацій (візуальна анотація, відеоінструкція, а також нежанр, який отримав назву highlights), що вимагають ретельної уваги й вивчення. Тому зазначені жанри мають бути обов'язково включені в курс дисципліни для практичного відпрацювання вторинної наукової комунікації.

2. *Змішана міждисциплінарна аудиторія.* Проблеми, які проявляються в контексті роботи в рамках міжгалузевої аудиторії, є, на наш погляд, результатом недооцінки в підготовці наукових кадрів ролі філософії як метанауки, покликаної синтезувати інформацію про картину світу й вирішувати як глобальні насущні проблеми світу, так і власне проблеми конкретних наук. На стику дисциплін постійно з'являються нові виклики, які не можуть бути

успішно вирішені знанням лише однієї науки: це важко, складно чи взагалі неможливо. Тому потрібно залучати досягнення інших наук, здійснювати обмін науковими методами між предметними галузями й таким чином збагачувати методологію пізнання. Якщо молоді вчені недостатньо володіють загальнофілософськими методами, не можуть вільно застосовувати міждисциплінарний підхід, то вони приречені «варитися всередині» своїх наук, і в результаті вповільнюватимуть власні дослідження, тоді як спілкування представників різних наук може бути дуже плідним. Міждисциплінарний обмін методами дозволяє молодим ученим подивитися на власну галузь дослідження не зсередини, а ніби збоку, побачити прийнятний підхід до вирішення проблем своєї науки методологічними засобами іншої галузі знання. Це дає їм можливість брати участь у створенні міждисциплінарної методології, застосовувати інші, нестандартні способи досягнення наукової істини, що згодом позитивно позначиться на якості досліджень і отриманих результатах. Наприклад, цей процес можна представити таким чином: на конференції виступають із доповідями про власну наукову діяльність аспірант у сфері ІТ і молодий учений-економіст. Результатом їхньої спільної діяльності на міждисциплінарному рівні може стати створення прикладної програми-симулятора, що здійснює економічне прогнозування.

У якості проміжного кроку на шляху до вирішення проблем, що виникають у процесі міждисциплінарного спілкування майбутніх учених, пропонується перед проведенням такого роду конференцій відводити достатньо часу на асинхронну комунікацію з метою:

– розроблення універсального словника, що буде зрозумілий усім учасникам міждисциплінарної події, засобами відпрацювання Academic Word List, який може служити базовим словником, що робить можливим змістовне спілкування вчених у рамках міждисциплінарних проектів в академічному й науковому середовищі;

– визначення значень діалектних конструкцій, загальноприйнятих у наукових комунікаціях, специфіки метафоричності наукової мови, принципів артикуляції, пошуку зон перетину наукової лексики, тобто лінгвістичної діяльності, спрямованої на розвиток взаєморозуміння між представниками різних галузей знання [3].

Отже, систематичне проведення міжнародних міждисциплінарних конференцій

створює сприятливі умови для синхронної комунікації аспірантів і науковців із різних галузей знання й різних культур і сприяє отриманню синергетичного ефекту в результаті вирішення проблем окремої науки методами інших наук.

3. *Аудиторія неспеціалістів* (громадськість). Проблеми, що виникають у контексті наукових комунікацій з аудиторією непрофесіоналів певної сфери, заслуговують, на наш погляд, особливої уваги, тому що ці питання недостатньо розглянуті українськими науковцями.

Актуальність таких взаємодій зумовлена низкою причин. Насамперед, наукове знання значною мірою дискредитується фактами навмисної дезінформації громадськості через мас-медійні канали. У засобах масової інформації переважають публікації, що містять емоційні оцінки явищ і подій, думку часто формують представники блогосфери, так звані «лідери думок», які, як правило, не є експертами в наукових галузях, а також мас-медіа, далекі від науки, але пов'язані з комерційними інтересами певних фінансових груп. Жанр науково-популярної літератури, вельми поширений раніше, знаходиться в занепаді, він понівечений і принижений, інформацію дістають і використовують із неперевіраних джерел. Як наслідок, спостерігається негативна тенденція зростання загального рівня невігластва аудиторії, у її середовищі формується низка потенційно небезпечних помилкових уявлень. Ці фактори можуть призвести до катастрофічних наслідків, якщо це буде стосуватися важливих проблем суспільства, наприклад, ядерної безпеки (розуміння наслідків аварій), медичної сфери (питання вакцинації), соціально-економічного устрою суспільства (електоральна поведінка). Тому в контексті сучасної реальності відповідальність ученого перед суспільством надзвичайно велика.

Також науковці наголошують на проблемі протидії аудиторії, пов'язаній із недовірою до вчених унаслідок дискредитації справжнього наукового знання. Протидія масової аудиторії може бути викликана перебільшеними заявами, що спотворюють сутність питання. В історії є безліч прикладів, коли ім'ям науки скоювали злочини, коли її використовували в корисливих інтересах [7]. Тому сьогодні меседж ученого може наштотуватися на опір аудиторії, що зажадає від нього пошуку відповідних механізмів і технік для того, щоб установити з нею міцний контакт і нівелювати всі протиріччя.

Успішна комунікація з непрофесійною аудиторією передбачає передусім визначення її потреб із метою вибору відповідної доступної мови й відбору релевантної інформації. Під час підготовки до виступу слід ураховувати істотні відмінності між загальною й науковою термінологією – перевантаження повідомлення складною незрозумілою термінологією значно ускладнить сприйняття. Ще одним важливим фактором є те, що аудиторія неспеціалістів, як правило, краще сприймає інформацію у форматі розповіді чи історії, тоді як учені природним чином звикли оперувати лише фактами. Цих протиріч слід уникати, застосовуючи в комунікаціях із громадськістю техніки, покликані адаптувати зміст наукового знання до конкретних потреб певних аудиторій, які нині активно розробляються в зарубіжній науці. Прикладом таких підходів є сторітелінг, метод наративу, техніка i-search [10].

Отже, серед завдань, що стоять перед ученими в галузі комунікацій із нефаківцями, є відновлення довіри до науки, необхідність залучення широкої громадськості до процесу пошуку рішень найбільш нагальних проблем людства, які набули глобального характеру, а це можливо лише за умови загального високого освітнього рівня громадян. Підвищення рівня загальної підготовки є зоною відповідальності саме вченого [8], його етичним обов'язком [9]. У зв'язку із цим суспільство чекає від ученого надання правдивої, зрозуміло викладеної, своєчасної інформації, заснованої на фактах, щоб дати можливість усім зацікавленим відстежувати етапи наукових досягнень і формувати власну думку на базі науково обґрунтованих фактів і відомостей. Слід розуміти, що постійно розширюється коло актуальних політичних і економічних питань, зокрема питань безпеки, що обертаються навколо наукових досліджень. Чим більше у вченого буде можливостей поділитися своїм знанням із громадськістю, тим більше в людей буде шансів прийняти правильне рішення на основі повної наявної інформації за ключовою проблематикою суспільства в цілому. Здорова демократія ґрунтується на інформованому електораті, а важливість ролі вченого у зв'язку із цим є незаперечною. Посилення філософської та гуманітарної підготовки в цілому з акцентом на моральному компоненті у формуванні особистості вченого може бути ефективним вирішенням цієї проблеми.

Висновки з проведеного дослідження. Із метою вирішення зазначених проблем необхідно не тільки забезпечити формальну підготовку фахівців у сфері наукових комунікацій (і з громадськістю зокрема), а й максимально використовувати можливості, які пропонують окремі установи, із метою отримання практичних навичок комунікацій із непрофесійною аудиторією, наприклад, Alan Alda Center for Communicating Science at Stony Brook University, the New York Academy of Science's Science and the City program, які пропонують відповідні програми для магістрів і аспірантів, The American Association for the Advancement of Science (AAAS) та ін. Під час навчання практичні завдання для молодих учених мають охоплювати створення й ведення мікроблогів науково-популярного спрямування, публікації наукових результатів в адаптованій для неспеціалістів формі, трансформацію вже наявних наукових публікацій на мову, зрозумілу непрофесійній аудиторії тощо з метою поширення й популяризації наукового знання й підвищення ефективності міжкультурної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Яхонтова Т. Жанри первинної наукової комунікації: сучасні тенденції розвитку. Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Сер.: Філологічні науки (мовознавство). 2014. № 2. С. 135–140.
2. Яхонтова Т. Сучасна наукова комунікація: жанрові інновації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2015. Вип. 14. С. 232–234.
3. Bracken (née Bull) L., Oughton E. "What do you mean?" The importance of language in developing interdisciplinary research. *Transactions of the Institute of British Geographers*. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1475-5661.2006.00218.x>.
4. Brownell S., Price J., Steinman L. Science Communication to the General Public: Why We Need to Teach Undergraduate and Graduate Students this Skill as Part of Their Formal Scientific Training. *J Undergrad Neurosci Educ*. 2013 Fall; 12(1): E6–E10. Published online 2013 Oct 15. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3852879/>.
5. Carrada G. Communicating Science "A Scientist's Survival Kit". Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006. URL: http://www.livingknowledge.org/fileadmin/Dateien-Living-Knowledge/Dokumente_Dateien/Toolbox/LK_C_Communicating_Science_Kit.pdf.
6. Chappell Ch. R.; Hartz J. The challenge of communicating science to the public. *Chronicle of Higher Education*. 1998. V. 44. P. 28; Research Library Core, Section: Opinion Page: pg. B7. URL: https://www.physics.ohio-state.edu/~wilkins/writing/Resources/essays/sci_comm.html.
7. Hunter Ph. The communications gap between scientists and public. Published online 07.10.2016. *EMBO reports* (2016) 17, Pp.1513–1515. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.15252/embr.201643379>.
8. Leshner A. Public Engagement with Science. *Science*. 14 Feb 2003. Vol. 299, Issue 5609. P. 977. URL: <http://science.sciencemag.org/content/299/5609/977>.
9. Jucan M., Jucan C. The Power of Science Communication. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2014. V. 149. Pp. 461–466. URL: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.08.288>.
10. Torres H., David & E. Pruij. Scientific storytelling: A narrative strategy for scientific communicators. *Communication Teacher*. 1–5. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17404622.2017.1400679?journalCode=rcmt20>.